

FINANSDEPARTEMENTET
103 33 STOCKHOLM

DATUM 2008-02-18
DNR D1.10590/2007
ER REFERENS Fi2007/8846

Remissyttrande över rapporten Vad kostar feLEN? Omfattningen av felaktiga utbetalningar från trygghetssystemen. Rapport 7.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade rapport på remiss och lämnar följande yttrande.

Vid sidan av prioriteringar

Innan grunderna för prioriteringar diskuteras vill Brå understryka att åtskilliga felaktiga utbetalningar säkert kan förebyggas genom ganska enkla och inte särskilt resurskrävande åtgärder. Varför inte alltid göra det som är enkelt att åtgärda utan hänsyn till prioriteringar? Vid sidan av prioriterade åtgärder bör man därför alltid avdela vissa resurser för att genomföra denna typ av enkla reformer.

Prioriteringar

I rapporten föreslås att de felaktiga utbetalningarna för bidrags- och försäkringsslagen ska motverkas efter en prioritering som bygger på felens storlek, räknat i procent och belopp. Det finns två invändningar mot detta resonemang. Den första har att göra med hur delegationen kommer fram till felens storlek.

Delegationen har använt en kvalitativ metod för att identifiera fel och brister i de olika bidrags- och försäkringssystemen. Ett fåtal personer med expertkunskap om respektive bidrags- och försäkringsslag har gjort rimliga bedömningar utifrån sina kunskaper och erfarenheter. Denna metod fungerar säkerligen mycket bra för rena kvalitativa faktorer, som exempelvis brister i handläggning av vissa ärenden eller att kontrollen är eftersatt på visst sätt. Däremot fungerar den kvalitativa metoden sämre när ambitionen är att ta fram regelrätta kvantitativa uppgifter, som hur omfattande fuskets är. När det finns tidigare undersökningar om fuskets omfattning kan experterna rent kunskapsmässigt referera och ta utgångspunkt i dessa, men när uppgifter helt saknas, vilket är det vanliga, blir resultatet i bästa fall sammanvägda rimlighetsbedömningar och i sämsta fall rena gissningar. Delegationen gör inte heller gällande annat än att det är fråga om skattningar och bedömningar.

Det tveksamma med metoden förstärks av att de belopp som presenteras anges med decimaler, vilket är en orimligt hög precisionsgrad. Inte ens de mycket kvalificerade ekonomiska beräkningar som görs av fuskets med olika skatter kan komma fram till exaktare siffror än grova

intervall, som hela procentenheter av mycket stora tal, som i förhållande till BNP eller de totala skatteinkomsterna.

Det är visserligen riktigt att Strålskyddsinstitutet använder en kvalitativ metod (s. 157) för att resonemangsvis göra bedömningar av en rad kriterier. Den omständigheten att de valt att sätta siffror på variablerna, i stället för att använda begrepp som "hög" eller "låg" gör den inte till en kvantitativ metod som kan mäta absoluta nivåer. I synnerhet inte när bedömningen tar sikte på ett problem med okända mörkertal, som felaktiga utbetalningar till stor del är fråga om. I verkligheten kan således fel och fusk utgöras av helt andra procent och belopp än vad experterna kommit fram till och som presenteras i den rapport som ligger till grund för prioriteringar. Det innebär givetvis att de prioriteringar som föreslås är diskutabla.

Det andra problemet är att grunda prioriteringarna på procent och belopp. Det betyder att prioriteringarna utgår från ett tämligen kameralt synsätt utifrån dagens situation. Det vore lämpligare att föra en diskussion om prioriteringar efter den skada som fel och fusk kan medföra på välfärdssystemens legitimitet och risken för att fel och fusk kan öka om människor inte känner ett ansvar för att utbetalningarna ska bli korrekta. Den risk som bör reduceras är sannolikheten för att skadorna ökar, det vill säga att de felaktiga utbetalningarna ökar. För att göra sådana bedömningar räcker det inte med belopp och procent utan hänsyn måste tas till varför människor gör rätt för sig, men också varför de inte gör det.

Från forskning vet vi att det inte är ovanligt med vad som skulle kunna beskrivas som ett fuskande på marginalen. Det är exempelvis tydligt med skatter, där ganska många arbetar svart eller köper svarta tjänster, med det viktiga tillägget på marginalen.¹ På det stora hela är man laglydig. De flesta vänder sig också mot ett fusk som uppfattas som mer omfattande. Människor vill inte känna sig som fuskare och absolut inte som kriminella. Var gränsen för det legitima fusket går är naturligtvis svårt att säga och är säkert också ganska individuellt.

Dessvärre är det nog tämligen svårt att helt få bort det marginella fusket. En realistisk ambition är att verka för att fusket inte ökar utan helst minskar. Därför bör insatser för att minska fusket ha denna inriktning.

Vi vet att de flesta gör rätt för sig om de tror att andra också gör det. Vi betalar skatt om vi tror att de flesta andra gör det och vi uppbär bidrag och andra ersättningar på ett korrekt sätt om vi tror att andra fyller i blanketterna sanningsenligt och lämnar uppgift om ändrade förhållanden. Att människor upplever att det finns en fungerande kontroll är en garant för att vi ska få uppfattningen att andra inte fuskar.

Kontroll har också fördelen att den ökar den upplevda risken för upptäckt, vilket är en viktig förebyggande effekt för människor som i grund och botten är laglydiga, men som är benägna att ta vissa risker.

Slutsatsen är därför för det första att kontrollen bör vara någorlunda utspridd bland de olika bidrags- och försäkringsslagen. Det gör att människor upplever att det finns en fungerande kontrollverksamhet som borgar för att de flesta ändå gör rätt för sig och då gör man det också själv. För dem som chansar och tar risker medför kontroll att man tänker sig för både en och två gånger innan man försöker fuska.

---

¹ Riksrevisionsverket (1998). Svart arbete, del 3, Struktur; Korsell, L. och Nilsson, M. (2003). Att förebygga fel och fusk. Metoder för reglering och kontroll. Henry, S. (1980). The Hidden Economy. Oxford: Martin Robertson.

Vad vi nu åstadkommit är att prioritera en grundkontroll som tillförsäkrar att fusket håller sig på en "rimlig" nivå. En lämplig avvägning kan sedan vara att sätta in något större resurser där man vet att fusket är mer omfattande än på andra områden, vilket är i överensstämmelse med delegationens förslag.

Nästa steg är att undersöka vilket fusk som mer specifikt medför störst skadeverkningar och risk för skada. För dessa bidrags- och försäkringsinslag kan särskilda insatser prioriteras. Lämpliga kriterier kan vara följande. A. Om det finns anledning att bedöma att fusket riskerar att öka inom något område. B. För fusk som är kopplat till annan kriminalitet, till exempel svart arbete i kombination med arbetslöshetsersättning eller sjukersättning. C. För fuskare som ser bidrag och försäkringar som en "biinkomst" till kriminell verksamhet.²

Inkomst- och förmögenhetskontroll

Brå delar delegationens uppfattning att inkomstkontroll är den viktigaste förebyggande åtgärden för välfärdssystemen som i allt väsentligt bygger på inkomst. Svart arbete slår direkt mot de redovisade inkomsterna. Skatteverkets kontroll är därför i realiteten också en effektiv metod för att motverka bidragsbrott, vilket också lyfts fram i rapporten.

Brå ställer sig av principiella skäl tveksam till att förmögenhetsuppgifter ska lämnas inom ramen för beskattningen eftersom de inte längre behövs till följd av att förmögenhetsbeskattningen är avskaffad. Det är däremot inte svårt att dela delegationens uppfattning att sådana förmögenhetsuppgifter är viktiga av flera skäl. Vad som dock bör lyftas fram är att inte minst kriminella personer vet hur de undviker att ha tillgångar som syns i åtkomliga register (Brå-rapport 2007:4).

Ändra attityder

Delegationen lyfter fram behovet av att förändra attityder. Enligt Brå:s bedömning är det effektivare att direkt arbeta med att underlätta för människor att göra rätt genom service och information samt att genom kontroll öka risken för upptäckt.

Detta yttrande har beslutats av undertecknad myndighetschef. Vid den slutliga handläggningen deltog verksamhetsjuristen jur. dr Lars Korsell, föredragande.

Jan Andersson

Lars Korsell

---

² Jfr. När olyckan *inte* är framme. Bedrägerier mot allmän och privat försäkring. Brå-rapport 2005:10; Vart tog alla pengarna vägen? En studie om narkotikabrottslighetens ekonomihantering. Brå-rapport 2007:4.